

คตินิยมและคติชนปักษ์ใต้ในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้: กรณีศึกษาวันการคำกาพย์

ธวัชรรัตน์ พรหมวิเศษ

วรรณกรรมลายลักษณ์ท้องถิ่นภาคใต้ในยุคที่บันทึกในหนังสือชุดและใบลานหลายเรื่องได้รับอิทธิพลมาจากวรรณกรรมของราชธานีหรือวรรณกรรมจากภาคกลาง ส่วนหนึ่งมีเค้าเรื่องมาจากวรรณกรรมในปัญญาสชาดก ซึ่งมีส่วนคล้ายคลึงกับวรรณกรรมในภูมิภาคอื่นของประเทศไทยด้วย เช่น เรื่อง หอยสังข์ พระรถเมรี มโนหรานิบาต และสุบินชาดก เป็นต้น แต่ยังมีวรรณกรรมบางเรื่องที่เชื่อกันว่าประพันธ์ขึ้นใหม่และมีเค้าโครงเรื่องใหม่ที่ไม่ได้อิงอยู่กับวรรณกรรมท้องถิ่นอื่น เช่น เรื่อง นายตัน วันการ ป้องครก เจ็ดจา และภาชิตลูงสอนหลาน เป็นต้น กล่าวเฉพาะเรื่องวันการซึ่งประพันธ์ด้วยกาพย์หลายชนิดนั้น มีลักษณะการประพันธ์ที่ถ่ายทอดลักษณะเฉพาะของคนใต้อย่างโดดเด่น ทั้งกลวิธีการใช้ภาษาถิ่น อารมณ์ขัน ขนบการประพันธ์ ตลอดจนคตินิยมต่างๆ ที่แสดงให้เห็นสังคมและวัฒนธรรมของชาวใต้อย่างเด่นชัด ทำให้พอจะเข้าใจได้ว่าวันการคำกาพย์ไม่น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากวรรณกรรมของท้องถิ่นอื่น ทว่าเมื่อพิจารณาในแง่โครงสร้างของเรื่องกลับพบว่าวรรณกรรมเรื่องนี้มีส่วนสัมพันธ์กับวรรณกรรมนิทานของชนชาติไทที่แพร่กระจายอยู่ในแผ่นดินสุวรรณภูมิอย่างแยบยล บทความนี้จึงขอเสนอลักษณะของการแพร่กระจายดังกล่าวตามแนวคิดของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการนำเสนอคตินิยมและคติชนปักษ์ใต้ที่ปรากฏอยู่ในท้องเรื่อง ตามแนวทางของการศึกษาวรรณกรรมในแง่สหบท

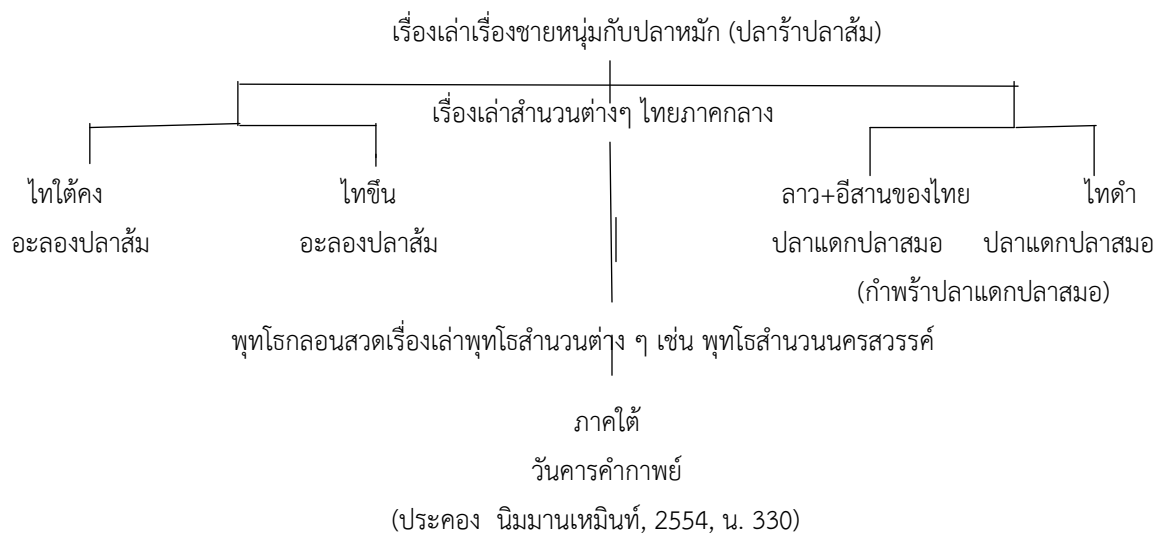
วันการคำกาพย์มีลักษณะเป็นทั้งนิทานประโลมโลก นิทานมหัศจรรย์ นิทานจักรๆ วงศ์ๆ และนิทานหัสดิ เหตุที่กล่าวว่าเป็นนิทานประโลมโลกเนื่องจากมุ่งเน้นความบันเทิงเป็นสำคัญพร้อมทั้งสอดแทรกเรื่องราวความรักความใคร่ซึ่งถือเป็นสิ่งชुरสของเรื่อง ที่กล่าวว่าเป็นนิทานมหัศจรรย์ เพราะเป็นเรื่องเหนือความเป็นจริง มีเรื่องเหาะเหินเดินอากาศ ตัวละครมีของวิเศษหรืออาวูวิเศษ และมีตัวละครที่เป็นอมมนุษย์ นิทานมหัศจรรย์มักเป็นนิทานแบบจักรๆ วงศ์ๆ ด้วย เนื่องจากมีตัวละครเป็นกษัตริย์ เจ้าเมือง เจ้าหญิง เจ้าชาย หรืออยู่ในชนชั้นปกครอง และมีการใช้คำราชาศัพท์แทรกอยู่ตลอดเรื่อง ที่กล่าวว่าเป็นนิทานหัสดิเนื่องจากเป็นเรื่องชวนหัว มีสำนวนภาษาที่แสดงอารมณ์ขันตามอย่างชาวใต้อย่างชัดเจน แม้แต่ตอนที่เป็บบทอัศจรรย์ก็แทรกอารมณ์ขันอย่างแยบคาย

วันการคำกาพย์แพร่หลายในจังหวัดนครศรีธรรมราชมากเป็นพิเศษ โดยพบแทบทุกอำเภอ เช่น อำเภอเมือง อำเภอลานสกา อำเภออ่อนพิบูลย์ และ อำเภอชะอวด ต้นฉบับบันทึกในหนังสือชุดชาวแต่ละฉบับมีเนื้อความตรงกัน เคยตีพิมพ์เป็นหนังสืองานฌาปนกิจศพ นายแป้น นาควานิช ในปี พ.ศ. 2515 และเคยตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เสียงราษฎร์ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นนครศรีธรรมราช (ชวนเพชรแก้ว, 2548, น. 225) วรรณกรรมเรื่องนี้บอกว่าจะแต่งขึ้นในปีจอ จัตวาศก เดือน 11 ขึ้น 1 ค่ำ วัน

พฤษภสดี แต่ก็ไม่ได้ระบุปี พ.ศ. ไว้ จึงไม่อาจระบุได้แน่ชัดเนื่องจากปีจอจัตวาศกมีหลายพ.ศ. ได้แก่ พ.ศ. 2225, พ.ศ. 2345 และ พ.ศ. 2465 อาจเป็นไปได้ว่าน่าจะแต่งในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 3 เนื่องจากมีความคล้ายคลึงกับวรรณกรรมเรื่องพุทโศกภาพย์ ซึ่งพบต้นฉบับที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และพุทโศกภาพย์ระบุว่าเขียนจบในปี พ.ศ. 2391 ในสมัยรัชกาลที่ 3 (ชวน เพชรแก้ว, 2548, น. 226) หรืออาจแต่งในปี พ.ศ.2465 สมัยรัชกาลที่ 6 เนื่องจากมีข้อสนับสนุนจากเนื้อความที่กล่าวว่า “สิบสิ่งพึงรู้ท่านผู้อ่าน” ซึ่งนิยมใช้ในสมัยรัชกาลนี้ แต่ก็ยังมีเนื้อเรื่องบางตอนที่กล่าวถึงวังหลวง วังหน้า ซึ่งยกเลิกไปแล้วในสมัยรัชกาลที่ 6 หรืออาจเป็นเพราะกวีแต่งตามของเก่า ผู้แต่งเป็นกวีชื่อท่อมหรือนายท่อมอาจจะเป็นผู้คัดลอกมาอีกทอดหนึ่ง (ณัฐวดี สุทธิสงคราม, 2522, น.177) คำประพันธ์ที่ใช้แต่งเรื่องวันการคำภาพย์ ประกอบด้วยภาพย์ยานี 11 จำนวน 7 ตอน 635 บท ภาพย์สุรางคนางค์ 28 จำนวน 5 ตอน 90 บท และภาพย์ฉบั้ง 16 จำนวน 1 ตอน 28 บท (ชวน เพชรแก้ว, 2547, น. 226) ภาพย์ถือเป็นลักษณะคำประพันธ์ที่โดดเด่นของชาวใต้ โดยเฉพาะคำประพันธ์ประเภทภาพย์สุรางคนางค์นั้น ชาวใต้นิยมเรียกกันว่า “ราบ”

เนื้อหาของเรื่องกล่าวถึงวันการบุตรของเศรษฐีพุทโธกับนางวรลักษณ์น้องสาวของท้าวอาทิตย์เจ้าเมืองพรณรังษี เมื่อวันการเกิดมารดาที่สิ้นชีวิตเศรษฐีผู้เป็นบิดาจึงกระโดดเข้ากองไฟตายตาม ท้าวอาทิตย์จึงหาแม่นมซึ่งบุตรเพิ่งตายชื้อยายทองประสาภรรยาตาใสผู้มีอาชีพเป็นความญควายมาให้เลี้ยงดู วันการ จนเมื่อวันการอายุครบ 15 ปี ตายายจึงให้เข้าเฝ้าท้าวอาทิตย์เป็นประจำ วันการแม่เป็นหลานเจ้าเมืองแต่ก็ยากจนเนื่องจากทรัพย์สมบัติของพ่อแม่ตกไปเป็นของแผ่นดินจนหมด เมื่อเจอนายเรือสำเภาที่มาเข้าเฝ้าท้าวอาทิตย์จึงฝากปลาหูกเค็มขึ้นราไปขายที่เมืองไพสาลี ไปถึงมือนางวันจันทร์แม่สีของท้าวอำไพ เจ้าเมืองไพสาลี ซึ่งป่วยอยู่แต่ต้องการเสวยปลาหูกมาก เมื่อได้กินก็หายป่วย ท้าวอำไพจึงหลอมเงินและทองใส่มะพร้าวกะทิ รวม 2 ผล ส่งไปให้เจ้าของปลาหูก วันการไม่รู้ว่าย่างในมะพร้าวเป็นเงินและทองจึงฝากมะพร้าวไปขายอีก ครั้งนี้นายสำเภานำไปขายที่เมืองไกรลาส ท้าวพาลวงศ์เจ้าเมืองไกรลาสลุ่มป่วยด้วยโรคสันนิบาตประสงค์จะเสวยมะพร้าวกะทิ เมื่อได้มะพร้าวของวันการและพบว่าเงินและทองอยู่ดีใจจนลืมความป่วยไข้จึงมอบศรีสิทธิ์ฝากไปให้วันการ วันการก็ฝากศรไปขายอีก คราวนี้นายสำเภานำไปขายที่เมืองปัญญา ท้าวปัญญาเมื่อดูสาวสวยชื่อนางวันพุธ นางวันพุธเมื่อแรกประสูติได้ถือดวงแก้วจินดาออกมาจากครรภ์ด้วย ดวงแก้วนี้สามารถเนรมิตได้ทุกอย่าง ท้าวสี่เศียรอสุรา ยักษ์ซึ่งเป็นเจ้าเมืองกรุงดาวันปรารถนาจะได้นางวันพุธมาเป็นมเหสี แต่ท้าวปัญญาไม่ยอมยกให้ ท้าวสี่เศียรอสุราจึงยกทัพมาตีเมืองปัญญา เมืองปัญญาจึงได้ใช้ศรีสิทธิ์ของวันการฆ่ายักษ์ตาย ท้าวปัญญาได้ตอบแทนวันการด้วยการส่งนางวันพุธใส่หีบกลไปให้วันการ ระหว่างรบและระหว่างที่นางวันพุธอยู่ในหีบกลนี้พระวิษณุกรรมได้ลงมาจากสวรรค์เพื่อช่วยเหลือนางวันพุธมาโดยตลอด วันการจึงได้ครองรักกับนางวันพุธ และอาศัยอำนาจของดวงแก้ววิเศษที่นางวันพุธมีไปเนรมิตหรือ “ชบ” เมืองใหม่ขึ้น

วรรณกรรมเรื่องวันการคำภาพย์มีโครงเรื่องที่สัมพันธ์กับวรรณกรรมนิทานของชนชาติไท โดยถือเป็นเรื่องเล่าในกลุ่มวัฒนธรรมชว และเป็นเรื่องเล่าของชายหนุ่มกับปลาหมึก (ปลาห้าปลาส้ม) ดังแผนผังการแพร่กระจายดังนี้

ประคอง นิมมานเหมินท์(2554, น. 329) ได้กล่าวถึงเรื่องเล่าปลาร้าปลาส้มจำนวนต่างๆ และได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า วรรณกรรมเรื่องนี้แสดงถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มชนชาติไทย ไท อย่างน่าสนใจ กล่าวคือในแง่ความสัมพันธ์ของคนไทยใหญ่กับคนไทจีนนั้นมีตัวละครที่เป็น “อะลอง” หรือพระโพธิสัตว์เหมือนกันแสดงถึงความสัมพันธ์กับชาวพม่า ส่วนสำนวนลาวและไทดำมีความคล้ายคลึงกันในการเลือกปลาสมอมาทำเป็นปลาร้าหรือปลาแดก ข้อสังเกตดังกล่าวนี้พิจารณาได้ว่า เรื่องนี้เป็นนิทานเก่าแก่ของกลุ่มชนชาติไทแล้วแพร่กระจายออกไปทั้งในกลุ่มคนไทที่นับถือพุทธศาสนาและไม่ได้นับถือพุทธศาสนา หลังจากนั้นจึงมีการนำไปบันทึกวรรณกรรมลายลักษณ์และได้ต่อเติมเรื่องราวเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังพิจารณาได้ว่ากลุ่มไทดำรับเรื่องนี้มาจากลาวเนื่องจากไทดำรับอักษรลาวไปใช้จึงปรากฏวรรณกรรมหลายเรื่องที่ได้รับไปจากลาวด้วยเช่น ชูลูนางอ้ว ผีน้อย และ ท้าวเจือง เป็นต้น วรรณกรรมเรื่องนี้ยังแพร่กระจายอยู่ในแถบภาคอีสานด้วย และได้ปรากฏในวรรณกรรมกลอนสวดของภาคกลางเรื่องพุทธโฆ โดยได้ขยายความออกไปว่าตัวเอกฝ่ายชายต้องผ่านขั้นตอนต่างๆ 3 ขั้นตอน จึงจะได้พบกับตัวเอกฝ่ายหญิง และเค้าโครงเรื่องเดียวกันนี้พบในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องวันคารคำกาพย์ด้วย แต่วันคารคำกาพย์น่าจะรับมาจากสำนวนอื่นไม่ใช่กลอนสวดเรื่องพุทธโฆโดยตรง จึงปรากฏการเปลี่ยนชื่อตัวละครเอกไปเป็นชื่อของบิดาแทน เรื่องเล่าปลาแดกปลาส้มจำนวนต่างๆ ปรากฏดังนี้

เรื่องเล่าของคนไทดำเรื่องปลาแดกปลาสมอกล่าวถึงชายกำพร้าวที่ตกปลาได้ปลาสมอ จึงนำไปทำปลาร้าฝากพ่อค้าออกเรือไปขายต่างเมือง บังเอิญเจ้าเมืองนั้นป่วยหนักและอยากกินปลาร้าปลาสมอมาก เมื่อได้กินสมใจก็หายป่วยจึงยกธิดาผู้เลอโฉมและเงินทองเป็นของรางวัลให้แก่ชายกำพร้าว ต่อมาเจ้าเมืองอีกเมืองหนึ่งอยากได้พระธิดาไปเป็นภรรยาจึงเกิดการต่อสู้กันขึ้น ชายกำพร้าวเป็นฝ่ายชนะแต่เจ้าเมืองก็เสียชีวิต ชายกำพร้าวจึงได้ครองเมืองแทน

เรื่องเล่าของวรรณกรรมลาวเรื่องท้าวกำพร้าวปลาแดกปลาสมอ ดำเนินเรื่องแบบชาดก กล่าวถึงพระเจ้าได้ตรัสเทศนาชาดกเรื่องนี้ว่า ท้าวบุษบาผู้กำพร้าวอาศัยอยู่กับย่า วันหนึ่งไปตกปลาหมอกได้เป็นจำนวนมาก ส่วนที่เหลือก็หมักทำปลาร้าและได้ฝากพ่อค้าสำเภาไปขาย พระอินทร์ได้เปลี่ยนปลาร้าให้เป็นปลาร้าทิพย์ที่มีกลิ่นหอม พ่อค้าสำเภาได้นำปลาร้าไปถวายพระเจ้าหลานน้ำ พระเจ้าหลานน้ำ

พึงใจมากจึงฝากเพชรนิลจินดาใส่ในไหกลับคืนไปให้และฝากบอกว่าส่งคืนปลาร้า ท้าวบุษบาไม่ได้เปิดดูจึงฝากไปขายต่อ พ่อค้าได้นำไปถวายพระเจ้าตุ่มวางฟ้าฮ่วน เมื่อพระเจ้าตุ่มวางฟ้าฮ่วนเปิดดูพบเพชรนิลจินดาจึงฝากงาช้างกลับคืนไปให้โดยนางมาสราชธิดาใส่ไว้ในงาช้างด้วย ท้าวบุษบากับยาก็ได้แบกงาช้างกลับบ้าน ระหว่างการเดินทางนางมาสก็แอบมาหุงหาอาหารไว้ให้ จนท้าวบุษบาจับได้และได้นางเป็นภรรยาในที่สุด ต่อพระเจ้าพรหมทัตแห่งเมืองพาราณสีทราบข่าวจึงคิดอุบายฆ่าท้าวบุษบาเพื่อช่วงชิงนางมาสแต่ไม่เป็นผล นางมาสได้ย่อนแผนคืนจนท้าวพรหมทัตเสียชีวิตลง ท้าวบุษบาจึงได้ครองเมืองพาราณสีสืบมา

เรื่องเล่าวรรณกรรมไทเหนือจากเขตปกครองตนเองใต้คง สาธารณรัฐประชาชนจีน เรื่องอะลองปลาส้ม กล่าวถึงชายยากจนฝากปลาส้มให้พ่อค้าไปขายต่างเมือง พระราชาและพระราชินีของเมืองนั้นเสวยแล้วกลับเป็นหนุ่มสาวจึงเสกลูกสาวชื่อนางจันตาใส่ในงาช้างไปให้ โดยนางงาช้างใส่ในไหปลาสม นางจันตาออกจากงาช้างมาคอยดูแลชายยากจนเป็นอย่างดี จนชายหนุ่มได้นางเป็นภรรยาในที่สุด

เรื่องเล่าวรรณกรรมไทจีนหรือไทเขิน เมืองเชียงตุง สหภาพพม่า เรื่องอะลองปลาส้ม กล่าวถึงชายกำพร้าชื่อสุทธา พระอินทร์ได้มาอบเครื่องมือจับปลาให้ สุทธาได้ปลามากก็นำมาทำปลาส้ม และได้นำไปถวายพระเจ้าพรหมทัต พระเจ้าพรหมทัตจึงยกราชธิดาชื่อนางมณีกาให้ไปเป็นภรรยา ต่อมาพระยาสาเกียดอยาได้นางมณีกาไปเป็นภรรยาจึงสั่งให้สุทธานำสัตว์ต่างๆ ไปชนกับตน สุทธาชนะทุกครั้ง จนกระทั่งมีเหตุให้ไฟไหม้เมืองสาเกียดจนหมด พระอินทร์จึงได้ลงมาเนรมิตเมืองใหม่ให้สุทธาปกครอง

ส่วนวรรณกรรมลายลักษณ์ของภาคกลางซึ่งเป็นกลอนสวดชื่อเรื่องพุทโธ กล่าวถึงพระโพธิสัตว์จุติมาเป็นลูกของตายายผู้ยากไร้ว่า พุทโธเป็นคนเกียจคร้าน วันหนึ่งเกิดวิตกว่าถ้าทำอะไรไม่เป็นต่อไปจะลำบาก จึงคว่ำส้อมไปหาปลา พระอินทร์เนรมิตปลาช่อนตายไว้ให้ พุทโธจึงนำมาย่างและฝากพ่อค้าไปถวายพระราชาเพื่อแลกกับผ้า พระราชาประชวรต้องหาปลาช่อนอย่างมาแช่น้ำดอกไม้เป็นกระสายยา เมื่อได้ปลาของพุทโธจึงหายประชวรและได้มอบกล่องที่บรรจุแก้วแหวนเงินทองส่งไปให้พุทโธ กล่องนี้ผู้มีบุญเท่านั้นจึงจะมองเห็นของมีค่าข้างในได้ พุทโธได้ฝากกล่องไปขาย พ่อค้านำไปถวายโอรสของพระราชาเมืองหนึ่ง พระโอรสสามารถมองเห็นแก้วแหวนเงินทองจึงได้ส่งสรพรมมาตอบแทนพุทโธ พุทโธส่งสรไปขายอีก พ่อค้านำไปถวายเจ้าเมืองมัทราช เจ้าเมืองมัทราชนำไปแผลงศรเอาชนะข้าศึกที่ยกทัพมาแย่งชิงนาพิมพาผู้เป็นธิดาได้ เจ้าเมืองมัทราชจึงส่งนางพิมพาไปให้พุทโธ ต่อมาพระยาชาติศัตรูอยากได้นางพิมพาเป็นมเหสี จึงออกอุบายให้พุทโธไปเอน้านมนาค น้านมเสื่อ น้านมราชสีห์ และน้านมข้าง มาให้ได้ภายใน 7 วัน พุทโธได้แหวนของนางพิมพาช่วยคุ้มครอง และได้ฤาษีคอยช่วยเหลือจึงได้น้านมต่างๆ มาสำเร็จ พร้อมทั้งได้ภรรยาเป็นที่เป็นที่ธิดาของพญานาค ธิตราชสีห์ ธิตาคชสีห์ และธิดาเสื่อมาครองคู่ด้วย ภายหลังธิดาเหล่านี้ลากลับเมืองตน

ในแง่นี้จึงเป็นไปได้ว่าวรรณกรรมเรื่องพุทโธคำกาพย์ที่พบในภาคใต้ น่าจะได้เค้าเรื่องไปจากเรื่องพุทโธของภาคกลางนั่นเอง เพราะปรากฏอนุภาคปลาช่อนอย่าง ชื่อตัวละคร และเหตุการณ์บางส่วนคล้ายคลึงกัน เพียงแต่ได้ปรับเปลี่ยนภาษาและรูปแบบคำประพันธ์ไปเป็นธรรมเนียมนิยมของหัวเมืองทะเลใต้แทน ในขณะที่เรื่องวันการคำกาพย์กลับปรากฏรายละเอียดของท้องเรื่องที่ซับซ้อนกว่า ทั้ง

รูปแบบคำประพันธ์ ตัวละคร และอนุภาคอื่นๆ ที่ไม่พบในวรรณกรรมเค้าเรื่องเดียวกันนี้ ที่สำคัญปลาแดก ปลาช่อนย่าง ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นปลาทุเค็มซึ่งเป็นอาหารในวัฒนธรรมภาคใต้แทน หากจะกล่าวหาว่า เรื่องวันคารได้แปลงเรื่องปลาแดกปลาช่อนไปเป็นแบบฉบับปลาทุเค็ม และแต่งเติมหน้าตาพร้อมปรับเปลี่ยนบุคลิกเสียใหม่ จึงแทบไม่เหลือเค้าเดิมก็ไม่น่าจะผิดนัก โดยเฉพาะหากไม่พบโครงสร้าง เหตุการณ์ของการแลกเปลี่ยนสินค้า และการนำเสนออนุภาคของการนำปลามาถนอมอาหาร

เมื่อพิจารณาโครงสร้างดังกล่าวนี้ก็จะพบว่าแม้ต้นกำเนิดของเรื่องวันคารจะเดินทางไกลมาจาก กลุ่มแม่น้ำโขง แต่ด้วยสภาพภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมบางประการจึงทำให้เรื่องเล่านี้สามารถสอดรับกับ วัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ได้อย่างไม่ขัดเขินเสมือนเป็นเรื่องเล่าที่อุบัติขึ้นในท้องถิ่นนั่นเอง วัฒนธรรมร่วม ดังกล่าวได้แก่ การแลกเปลี่ยนสินค้าผ่านการเดินทางทางเรือ อันเป็นข้อสรุปได้ว่าวัฒนธรรมของ ชนกลุ่มไท ไทย แต่เดิมมาให้ความสำคัญกับการสัญจรทางเรือเป็นสำคัญ นอกจากนี้วัฒนธรรมการนำปลา มาถนอมอาหารก็เป็นวัฒนธรรมร่วมของกลุ่มชนในวัฒนธรรมข้าว ที่เติบโตมาจากวาทกรรม “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” จนกลายมาเป็นวาทกรรมที่เรียกขานอาหารว่า “กับข้าวกับปลา” หรือ เรียกการกินอาหาร ว่า “กินข้าวกินปลา” อันสื่อความหมายว่าปลาน่าจะเป็นอาหารที่เป็นรากเหง้าของกลุ่มชน โดยแต่ละพื้น ที่ต่างมีภูมิปัญญาใน การปรุงอาหารจากปลาได้แตกต่างกันออกไป

การแพร่กระจายของนิทานกลุ่มปลาหมักนี้น่าจะสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยที่ คนในตระกูลไทย-ลาว ตั้งแต่ยุคก่อนอยุธยาได้เคลื่อนย้ายจากลุ่มน้ำเจ้าพระยา ผ่านเมืองเพชรบุรี จนไปถึง ดินแดนคาบสมุทรมุทภาคใต้ และได้ตั้งหลักอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช ก่อนที่จะกระจายไปที่อื่นๆ ของ ภาคใต้ ด้วยเหตุนี้จึงมีวรรณกรรมจากลุ่มน้ำเจ้าพระยากับลุ่มน้ำโขงที่แพร่กระจายอยู่ในภาคใต้ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2560) กล่าวได้ว่าการเดินทางของนิทานกลุ่มปลาหมักสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทาง วัฒนธรรม ที่วิเคราะห์การแพร่กระจายของนิทานไว่ว่านิทานหรือเรื่องเล่าที่คล้ายคลึงกันจนเกิดเป็น สำนวนต่างๆ กันในหลายถิ่น เป็นผลของการแพร่กระจายจากจุดที่ถือกำเนิดไปยังถิ่นอื่น คล้ายกับการโยน ก้อนหินลงไปใต้น้ำ ดังเช่นผิวคลื่น (Wave Like Diffusion) การแพร่กระจายจะสะดุดหรือไม่ขึ้นอยู่กับ เส้นทางติดต่อ โดยนัยดังกล่าวนี้พบว่านิทานกลุ่มปลาหมักนี้มีลักษณะการแพร่กระจายจากกลุ่มชนไท ไทย กลุ่มหนึ่งก่อน แล้วเดินทางแพร่กระจายไปยังกลุ่มอื่นหรือกลุ่มศูนย์กลางที่ชนกลุ่มนี้เข้าไปมี ปฏิสัมพันธ์ด้วย แล้วผ่องถ่ายวัฒนธรรมจากศูนย์กลางการปกครองไปสู่ส่วนภูมิภาคอื่น โดยเฉพาะภูมิภาค ที่มีความสัมพันธ์กับศูนย์กลางอย่างใกล้ชิด

แม้วันคารคำภาพจะมีเค้าโครงเรื่องที่ถือกำเนิดจากลุ่มน้ำโขง แต่สำนวนโวหารและเนื้อหา ส่วนใหญ่ของเรื่องได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตามภูมิปัญญาของกวีอย่างแยบยล มีคติความเชื่อและคตินิยมบาง ประการที่สำแดงถึงความเป็นท้องถิ่นอย่างเด่นชัด และแสดงให้เห็นถึงชนบทการประพันธ์ แบบสหบทหรือสัมพันธ์บท(intertextual) ที่แสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมเรื่องหนึ่งไม่ได้ดำรงอยู่อย่าง โดดๆ แต่มีส่วนสัมพันธ์กับวรรณกรรมเรื่องอื่นในภูมิภาคเดียวกัน ในยุคสมัยเดียวกัน ทั้งโดยที่ผู้ประพันธ์ อาจรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ได้ โดยผู้ประพันธ์ได้สืบทอดคติ แนวคิด หรือสำนวนโวหารบางประการขับล่อไปใน

ทิศทางเดียวกันกับที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องอื่น ลักษณะแบบสหพทนี้สามารถจัดหมวดหมู่ การวิเคราะห์ได้เป็น คตินิยมในด้านขนบการประพันธ์ และคตินิยมในด้านการปกครอง ดังนี้

คตินิยมในด้านขนบการประพันธ์

1) การสร้างโครงเรื่องและอนุภาค

1.1) การสร้างโครงเรื่องและอนุภาคที่สัมพันธ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นอื่น

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่าวรรณกรรมในกลุ่มปลาหมัก ได้แก่ เรื่องปลาแตกปลาสมอ อะลอง ปลาส้ม ของกลุ่มไท ลาว อีสาน และเรื่องพุทโธของภาคกลาง มีเค้าโครงเรื่องสัมพันธ์กับเรื่องวันคาร คำกาพย์ และพุทโธคำกาพย์ ที่พบในภาคใต้อย่างเด่นชัด โดยเฉพาะการปรากฏซ้ำของเหตุการณ์หรือ อนุภาคฉากของไปขายที่ปรากฏซ้ำๆ กัน ในวรรณกรรมภาคกลางและภาคใต้ สอดคล้องกับ การแพร่กระจายของนิทานและกฎการซ้ำของนิทานสากล ตามกฎการแพร่กระจายของนิทานนั้นพบว่า นิทานเรื่องหนึ่งเมื่อแพร่กระจายไปจะมีการตัดทอนหรือเพิ่มเติมบางส่วนตามความสนใจของผู้ส่งและผู้รับ สารเสมอ และตามกฎการซ้ำของนิทานพบว่านิทานพื้นบ้านทั่วไปมักปรากฏการซ้ำของเหตุการณ์เป็นห่วงโซ่หลายๆ ครั้งเสมอ โดยสามารถระบุเป็นโครงสร้างของเหตุการณ์ได้ โดยที่ตัวละคร เหตุการณ์ หรือ วัตถุสิ่งของในเหตุการณ์สลับสับเปลี่ยนกันได้ตลอดเวลา โครงสร้างเหตุการณ์ของเรื่องปลาแตกปลาสมอ พุทโธ และ วันคารนั้นมีโครงสร้างเหตุการณ์ที่เขียนแผนผังได้เป็น

ตัวเอกฝ่ายชายผู้ขจัดสนำปลามาถนอมอาหาร → ตัวเอกฝ่ายชายได้ฝากขายปลานั้นไปกับ พ่อค้าเรือสำเภา → เจ้าเมืองหรือชายาได้เสวยปลาจนหายป่วย/ได้ของที่พึงประสงค์ → เจ้าเมืองส่งของแลกเปลี่ยนกลับคืน → ตัวเอกชายส่งของแลกเปลี่ยนไปขายครั้งที่ 2..... → ตัวเอกฝ่ายชายส่งของแลกเปลี่ยนไปขายครั้งที่ 3..... → ตัวเอกฝ่ายชายได้พบตัวเอกฝ่ายหญิงซึ่งมี สถานะเป็นสิ่งที่แลกเปลี่ยน → มีศัตรูมาแย่งชิงตัวเอกฝ่ายหญิง(ฝ่ายหญิงมีของวิเศษ) → ตัวเอกเอาชนะศัตรูได้และครองคู่ครองเมืองอย่างมีความสุข

ส่วนอนุภาครายละเอียดของเหตุการณ์นั้นเมื่อแพร่กระจายไปยังกลุ่มชนใดก็จะถูกเพิ่มเติม ด้วยคติความเชื่อและคตินิยมอันเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนนั้น เช่นคตินิยมเรื่องการประกอบอาหารที่ สัมพันธ์กับทรัพยากรและสภาพภูมิศาสตร์ท้องถิ่น เช่น ในพื้นที่วัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงมีวัฒนธรรมการหมัก อาหารเป็นปลาร้าหรือปลาแดก และอาจอดมไปด้วยปลาสมอซึ่งเป็นปลาน้ำจืด จึงปรากฏเรื่องปลาแตก ปลาสมอแพร่กระจายในกลุ่มวัฒนธรรมนี้ เมื่อแพร่กระจายมาสู่ภาคกลางในวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำ

เจ้าพระยา คนภาคกลางก็ได้ปรับเปลี่ยนไปเป็นการถนอมอาหารแบบการย่างแทน จึงปรากฏอนุภาคปลา ซ่อนอย่างในวรรณกรรมเรื่องพุทธโธ

1.2) การสร้างโครงเรื่องและอนุภาคที่สัมพันธ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้อื่นๆ

การสร้างโครงเรื่องและอนุภาคของวันการคำกาพย์ที่สัมพันธ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ อื่นๆ ปรากฏโดดเด่นในโครงเรื่องของวรรณกรรมกลุ่มนิทานหัตสคติ ดังที่สาคร บุญเลิศ (2548, น.477) ได้กล่าวถึงการผูกเรื่องของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้กลุ่มนิทานหัตสคติไว้ว่า นิทานหัตสคติกลุ่มหนึ่งผูกเรื่องให้ ตัวเอกมีลักษณะพิเศษ ไม่เป็นที่พึงปรารถนาแก่บุคคลทั่วไป แต่ก็มีบุญวาสนาให้พบกับความสุข ความสำเร็จในชีวิตโดยไม่ต้องมีความฉลาด หลักแหลม หรือความเพียรพยายาม แต่ประการใด เช่น ความอับปัญญา ขี้เกียจและดื้อรั้นของเจ้าพุทธโธ นำไปสู่โชคกลางครั้งแล้วครั้งเล่า หรือเรื่องของเจ็ดจากผู้กิน จูแต่มีพลังกำลังมาก แม้อุแม่หาทางกำจัดแต่ก็รอดพ้นมาได้เป็นอย่างดี จนกระทั่งได้ทรัพย์เงินทองของ วิเศษ ตลอดจนได้ครองคู่กับพระธิดาผู้เลอโฉม

กล่าวได้ว่าการผูกเรื่องดังกล่าวได้สะท้อนคติความเชื่อในพุทธศาสนาเรื่องบุญหนุนนำ ตามกรรม ตัวละครเอกดังกล่าวที่ดูเสมือนชื่อเชื่อจึงได้ดิบได้ดีอย่างเหลือเชื่อ เช่นเดียวกับวันการที่ไม่ฉลาด หลักแหลมและไม่รอบคอบจึงไม่ได้เฉลียวใจว่าของแลกเปลี่ยนที่เจ้าเมืองต่างๆ ส่งคืนกลับมา นั้นจะมีมูลค่า มหาศาล แต่ความซื่อเชื่อนี้เองที่กลายเป็นมนต์เสน่ห์หรือนัยสำคัญที่ทำให้เรื่องราวดำเนินไปอย่างมี อรรถรส สอดแทรกอารมณ์ขันตลอดทั้งเรื่อง และมีลักษณะเป็นเรื่องราวทำนองยั่วล้ออย่างแยบยล

นอกจากนี้เรื่องวันการคำกาพย์ยังปรากฏอนุภาคของตัวละครจากวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งกวีชาวใต้นิยมนำมาสร้างสรรค์ใหม่ ได้แก่ ตัวละครท้าวสี่เศียรอรุรา และตัวละครลิงหน้ายักษ์ชื่อกระบี่ วงศ์ ซึ่งเป็นทหารของท้าวสี่เศียรอรุรานั่นเอง ดังข้อสังเกตของประคอง นิมมานเหมินท์ (2554, น.332) ที่ว่า

กวีไทยภาคใต้นิยมเรื่องรามเกียรติ์มาก นอกจากมีการแต่งเรื่องรามเกียรติ์หลายสำนวนแล้วยังมักนำอนุภาคบางส่วนจากเรื่องรามเกียรติ์ไปดัดแปลงใช้ในวรรณกรรม เรื่องอื่น ในเรื่องวันการจึงมีศึกท้าวสี่เศียร มีตัวละครชื่อกระบี่วงศ์ ตัวเป็นลิงหน้าเป็น ยักษ์ เพื่อความตื่นเต้นสนุกสนานแก่ผู้อ่านผู้ฟังยิ่งขึ้น ในบรรดาวรรณกรรมที่มีเค้าโครง เรื่องคล้ายคลึงกันนี้ กล่าวได้ว่าเรื่องวันการมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมไปจากเดิมมาก ที่สุด

ข้อสังเกตข้างต้นนี้อธิบายได้ว่ากวีภาคใต้นิยมนำวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์บางตอนมา สร้างสรรค์เป็นสำนวนภาคใต้ ได้แก่ รามเกียรติ์ฉบับบ้านควนเกย อำเภออ่อนพิบูลย์ จังหวัด

นครศรีธรรมราช เป็นต้น และนิยมนำอนุภาคตัวละครและเหตุการณ์ของเรื่องไปประยุกต์เป็นเรื่องใหม่ ดังปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่อง เรื่องพระแสงสุริยฉาย, โภยสุริวงศ์, สุวรรณหงส์ (ฉบับบ้านเกาะยอ จังหวัดสงขลา), เรือนแก้วเรือนจัน, สุวรรณสิน, สุพรรณรังสี, และตรีนรายณ์

2) การเปิดเรื่อง

2.1 การเปิดเรื่องด้วยการแนะนำตัวผู้เขียน

การเปิดเรื่องด้วยการแนะนำตัวผู้เขียนเป็นเสมือนการออกตัวของกวีชาวใต้อย่างนอบน้อม บางครั้งกวีอาจคัดลอก หรือแต่งเติมใหม่บ้างก็ได้ออกตัวให้ทราบไว้ด้วย ดังบทเปิดเรื่องในวันคารคัพภพว่า

รูปชื้อท่อมผู้เขียนแม่เพี้ยนผิด	หมุ่มบั้นจิตเห็นด้วยช่วยซ่อมใส่
อย่างนั่งทำสำนวนให้กวนใจ	ตุข้าไซร์ฝึกสอนยังอ่อนความ
ใครฟังเรื่องวันคารท่านทั้งสิ้น	อย่ากล่าววินินทว่าข้าขอห้าม
วาจาจิตคิดปลงลงให้งาม	ให้ต้องตามบาลีในที่ทาง

2.2 การเปิดเรื่องด้วยบทประณามพจน์

บทประณามพจน์ในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้นิยมขึ้นต้นด้วยการไหว้พระพุทธรูปเจ้า ไหว้ลายลักษณ์ ไหว้พระพุทธรูปคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ เน้นการบูชาพระรัตนตรัย อุปัชฌาย์ พ่อแม่ หรือแม่พระธรณี ตลอดจนไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวงในคติผีและพราหมณ์ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากวรรณกรรมภาคกลางที่มักมีบทประณามพจน์ที่อ้างถึงบารมีของพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ ดังบทประณามพจน์ในเรื่องวันคารคัพภพว่า

หัตถ์ตั้งตั้งเหนือเศศ	ต่างประทุมเมศยอไหว้ไป
พุทธังสั่งสอนใจ	ให้แจ้งในอุระพา
ธัมมังเห็นดูด้วย	มาชูช่วยนำอักษรา
ให้เฟื่องเรื่องวิชา	พระสังฆาช่วยชี้แจง

เป็นที่น่าสนใจเหตุใดวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้จึงละเลยที่จะกล่าวบทประณามพจน์เพื่อสดูดี บารมีของกษัตริย์เช่นวรรณกรรมภาคกลาง ข้อสังเกตนี้พอจะวินิจฉัยได้ว่าเหตุที่วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ไม่อ้างบารมีกษัตริย์ไว้ในบทประณามพจน์ เนื่องจากบารมีของผู้ปกครองในท้องถิ่นภาคใต้ได้สัมพันธ์

แนบแน่นอยู่ในคติพุทธทางศาสนา การกล่าวบทประณามพจน์โดยอ้างถึงบารมีของพระพุทธศาสนานั้นก็เปรียบเสมือนการแสดงความเคารพนบถต่อกษัตริย์อยู่ในที่ ดังที่สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์(2547, น.665) กล่าวว่าอาณาจักรนครศรีธรรมราชได้ใช้กุศโลบายการนำวิถีและพลังทางศาสนจักรมาค้ำจุนราชอาณาจักรตั้งแต่ตามพรลิงค์เป็นต้นมาจนได้สมญานามว่า ศรีธรรมราชนคร จนถึงยุคเมืองสิบสองนักษัตร มีการใช้วรรณกรรมพุทธศาสนาสร้างศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ให้เกิดจิตสำนึกร่วมกัน

3) การสืบชนบทกลวิธีการดำเนินเรื่อง

กลวิธีการดำเนินเรื่องในวันการคำกาศมีส่วนคล้ายคลึงกับการดำเนินเรื่องของวรรณกรรมมรดก แต่ต่างกันโดยการใช้ภาษา ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพภูมิศาสตร์ตลอดจนคตินิยมบางประการ

3.1) บทเทพอุ้มสม

ในวรรณกรรมมรดกของไทยเรื่อง อนิรุทธคำฉันท์และสมุทโฆษคำฉันท์มีตอนเทพอุ้มสมคล้ายคลึงกันโดยในเรื่องอนิรุทธคำฉันท์และสมุทโฆษคำฉันท์ มีเทพารักษ์แสดงบทบาทเป็นผู้ชักนำให้คู่พระนางได้อุ้มสมกัน ในเรื่องวันการคำกาศก็เช่นกันโดยเทพที่มีบทบาทชักนำพระนางคือวันการและนางวันพุธให้ได้มาพบรักกันคือพระวิษณุกรรมหรือพระพิษณุกรรมซึ่งเป็นเทพตามคติพราหมณ์ที่ได้รับการกล่าวถึงบ่อยครั้งในวรรณกรรมภาคใต้โดยเฉพาะในบททำขวัญ ในเรื่องวันการพระวิษณุกรรมมีบทบาทหลากหลายนับตั้งแต่คอยช่วยเหลือนางวันพุธให้สามารถรบกับท้าวสี่เสียวสุราจนได้รับชัยชนะและนำนางวันพุธซ่อนในที่บกเพื่อมาพบกับวันการ เมื่อพระนางทั้งสองได้พบกันบทบาทของพระวิษณุกรรมในร่างแปลงของสาวงามก็ยุติบทบาทลง

3.2) บทอัศจรรย์หรือบทสมห้อง

บทอัศจรรย์ที่พระนางพลอดรักกันในวรรณกรรมไทย ได้รับการปรุงแต่งด้วยความงามเชิงวรรณศิลป์และมีลักษณะของการใช้คำและสำนวนโวหารชั้นสูง แต่บทอัศจรรย์ในเรื่องวันการคำกาศก็เลือกใช้ภาษาถิ่นและนำเสนอผ่านลีลาเชิงขบขัน เนื่องจากภาษาถิ่นมักสัมพันธ์กับอารมณ์ขันเป็นทุนเดิมอยู่ก่อน อย่างไรก็ตามกวีชาวใต้ก็ให้เนื้อที่กับบทพรรณนาดังกล่าวนี้น้อยลงไปกว่าวรรณกรรมไทยทั่วไป เพียงแต่มีลีลาหยอกเอนของพระนางตามแบบฉบับปักษีใต้ที่ไม่แตกต่างไปจากบทสมห้องของหนังตะลุง ดังตอนหนึ่งในเรื่องวันการคำกาศว่า

วันการนั่งน่าน้ำ	ชมยุพาสุดามาลัย
หอมกลิ่นประทีนหวาน	ใจพล่านพล่านใครดมแล
ปากว่ากิดเหลือกิด	ถดที่หีดจนเข้าแค
นางว่าอย่ามาเหย	แคข้านักจะเกิดความ

3.3) บทชมธรรมชาติ

บทชมธรรมชาติในเรื่องวันการคำกาพย์ปรากฏในตอนที่ทำวสี่เศียรอรุรายกพลไปรบกับเมือง
ปัญจา และตอนที่วันการ วันพุธ พร้อมตายายออกเดินทางไปเสกหรือขบเมืองใหม่ ดังว่า

สุกร่วมงามทรสาย	ลูกย้ายย้ายห้อยถึงดิน
ท่านท้าวเจ้าอรุริน	ยินดีรีนขึ้นพระทัย
ชมพันธุ์ฝูงสุกณี	เกาะพฤกษีอยู่ไสว
ไก่อ่านกหว้าไพร	เล่นลกลกยกเงี้ยวกิน

บัดนั้นตาเต่า	ชี้ให้สองเจ้า	ชมไม้نبัพัน
ทั้งศรีสะเก	ลูกชายด้วยกัน	เข้าไปไพรวัน
ชมพันธุ์รุกษา		
ยอมยุ่มชุมพู	สาเกสาคุ	สาเหล้าสาหลา
เสาวรเสาวรรัตน์	คนตัดคนทา	จิกน้ำจันทมา
กระดาดลาดลง		

3.4) บทชมความงามของสตรี

บทชมความงามของสตรีในเรื่องวันการคำกาพย์ได้กล่าวชมความงามของนางวันพุธ ซึ่งงาม
พร้อมด้วยลักษณะหน้าตา รูปร่าง และผิวพรรณ ตามสูตรความงามของหญิงสาวชาวสยาม แต่ได้
สอดแทรกคติความงามของสตรีชาวใต้เพิ่มเติมดังที่ปรากฏในคติชมความงามของสตรีที่พบในวรรณกรรม
ท้องถิ่นภาคใต้ทั่วไปได้แก่การชมสตรีที่ตกเกลิ้นมาลาหรือเกลิ้นดอกไม้ในวัยแรกสาวว่าเป็นสาวงามชวน
หลงใหล ดังว่า

นรลักษณ์สิบสอง	คิ้วต่อคอป้อง	พระศอสมเศียร
พระกรของนาง	คืออย่างลำเทียน	ผิวเนียนางเนียน
เนตรดั่งเพชรนิล		
เกศาหอมหวาน	ดุจกลิ่นลำตวน	เทพเจ้าต่าวตัน
พระบาทนวลน้อง	ไปหมองราคิน	เดินอย่างนาริน

กนิรีเยื้องกราย

อรชรอ่อนแอ้น	ราคาห้าแสน	สุวรรณพรรณราย
แขนคือวงศช	ชดช้อยห้อยกราย	ตกเกลื่อนดอกไม้
ชายเห็นเป็นฝัน		

๔) การใช้สำนวนโวหารและแนวคิดพ้องหรือล้อกับกับวรรณกรรมเรื่องอื่น

เรื่องวันการคำกาพย์ปรากฏบทสมห่องที่คล้ายคลึงกับบทอัครรรยของนางกากีกับพญาครุฑ ในกากีคำกลอน วรรณกรรมเอกของเจ้าพระยาพระคลังหน โดยแสดงแนวคิดเรื่องอำนาจของ ความเส่นหาว่าย่อมบัญชาให้หญิงชายหลงลืมทุกสิ่ง แต่ต่างกันตรงที่กากีคำกลอนแสดงฉากวิมานฉิมพลีที่ สวยงามอลังการ และมีบทเส่นหาอันเ้ายาววนชวนหลงไหล แต่วันการคำกาพย์แสดงฉากในหีบที่นางวันพุธ อาศัยอยู่และโน้มนำให้เกิดอารมณ์ขันด้วยคำศัพท์และสำนวนทองถิ่น ดังว่า

ครุฑลีมลงเล่นโนนดาต	วรนาฏลีมมิมงไหศวรรย์
ครุฑลีมลงเล่นสัทภณท์	สุดาจันทรลีมพัคตร์พระภัสดา
ครุฑลีมร่อนเล่นโพยมบน	นฤมลลีมสนทสนิทหน้า
ครุฑลีมไล่คาบนาคา	กัลยาลีมเล่นอุทยาน
ครุฑหลงชมทรงสมรขึ้น	นางหลงรึนรสทิพพิภษาศาล
ครุฑทะเลิงหลงเชิงยุพาพาล	เยววมาลัยหลงเล่ห์ประหลาดโลม
ครุฑหลงกลืนแก้วขจรขึ้น	นางหลงขึ้นรสทิพอันเฉิดโฉม
ครุฑหลงกระบวนชวนตระโบม	นางหลงโสมนัสในสกุณา

(กากีคำกลอน)

วันการฉวยมือชัก	ลากใส่ตักกอดนางไว้
นางเอยถึงวันตาย	มิปล่อยให้เจ้างามไป
อิสตรียังมีกระบวน	ฟังพอควรอย่าเสียใจ
สองสนิทสองมิตรไม	ใจต่อใจรกรากถึงกัน
วันการลีมตายาย	นางโฉมฉายลีมไอศวรรย์
วันการลีมรสมัน	นางเอววัลย์ลีมสนมใน
วันการลีมแลควาย	นางโฉมฉายลีมปรางชัย
วันการลีมแอกไถ	นางทรมวยลีมเตียงทอง

(วันการคำกาพย์)

คตินิยมในด้านการปกครอง

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีบทละครเรื่องรามเกียรติ์ซึ่งแสดงอำนาจของกษัตริย์ผ่านตัวละครเอกคือพระรามด้วยคติความเชื่อว่าพระรามคือพระนารายณ์อวตารลงมาในเมืองมนุษย์เพื่อปราบทุกข์เข็ญ อันสื่อความหมายว่าพระเจ้าแผ่นดินคือมหาเทพผู้มาจุติเป็นพระราชามาตามคติพราหมณ์นั่นเอง ฉะนั้นผู้อยู่ในฐานะผู้ปกครองเมืองก็คือผู้ที่มีบุญบารมีหรือบุญญาธิการเหนือคนธรรมดาทั้งหลาย

อุดมการณ์ของรัฐแบบจักรวาลจึงเป็นอุดมการณ์ที่ผนวกคติความเชื่อตามอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน หรือเกิดการผสมกลมกลืนระหว่างคติแบบธรรมราชากับเทวราชา กษัตริย์เป็นสมมติเทพและพระราชอำนาจนั้นจะสามารถปกครองอาณาประชาราษฎร์ให้สมบูรณ์พูนสุขได้ก็ด้วยบุญบารมีของพระราชารูปทรงธรรมนั่นเอง

ในเรื่องวันการคำกาศมีการอ้างอิงถึงตัวละครในชั้นสูงอยู่มากนับตั้งแต่เจ้าเมืองที่วันการได้ฝากสินค้าไปขาย ตลอดจนข้าศึกคือท้าวสี่เศียรอสุราที่มีการบรรยายถึงการแต่งเครื่องทรงแบบกษัตริย์ตามอย่างตัวละครยักษ์ที่เป็นกษัตริย์ในรามเกียรติ์ อย่างไรก็ตามการสร้างเมืองใหม่ของนางวันพุดด้วยการใช้ดวงแก้ววิเศษเนรมิตเมืองขึ้นมา อาจโน้มนำให้คิดได้ว่าเมืองใหม่ของนางวันพุดไม่ได้ตั้งขึ้นตามคติแห่งรัฐจักรวาล ทว่าอาณานิคมที่นางวันพุดมีก็เป็นอาณานิคมที่ติดตัวนางมาแต่กำเนิดจากครรภ์ของพระมหาลีแห่งเมืองปัญญา ซึ่งเป็นชนชั้นนำตามความคิดในรัฐแบบจักรวาล นางไม่ได้เกิดมาจากกระบอกไม้ไผ่ หรือจากพีชพันธุ์ใดๆ นางวันพุดจึงดำรงอยู่ได้ด้วยอำนาจที่ยังพัวพันอยู่กับรัฐจักรวาล ทั้งนางยังมีฐานะเป็นเครื่องบรรณาการแก่บุคคลที่บิดาของนางพึงใจ อันสืบทอดคตินิยมของรัฐแบบจักรวาลอย่างเด่นชัดแม้นางจะพึงใจรักใคร่กับวันการตามแนวคิดเรื่องบุพกรรมหรือเทพอุ้มสมก็ตาม การมอบนางให้แก่วันการพร้อมกับแก้วกายสิทธิ์ประจำตัวของนางเท่ากับบิดาของนางได้พิพากษานางและวันการแล้วว่าให้ครองคู่กันและสามารถสร้างเมืองใหม่ได้ดังประสงค์ นอกจากนี้ในเนื้อเรื่องเกี่ยวกับชาติกำเนิดของวันการ จะเห็นได้ว่าวันการเมื่อสิ้นบุญบิดามารดาแม้จะเป็นบุตรเศรษฐีและมีศักดิ์เป็นหลานลุงของพระเจ้าแผ่นดินก็ตาม มรดกที่วันการพึงได้รับตามสิทธิ์แห่งทายาทนั้นก็ถูกริบเป็นของหลวงโดยสิ้น เท่ากับชี้ให้เห็นว่ามารดาของวันการแม้มีศักดิ์เป็นน้องของพระราชาราชาก็เลือกที่จะครองคู่กับสามัญชนศักดิ์แห่งการเป็นบุคคลในชั้นสูงจึงถูกลิตรอนลงตามคติแห่งรัฐจักรวาลที่ถือว่าอำนาจของชนชั้นปกครองต้องสืบทอดผ่านสายเลือดอันผ่านมาจากบุรุษเพศเท่านั้น เช่นนี้แล้วย่อมแสดงให้เห็นว่าเรื่องวันการจึงยังมีคตินิยมแห่งรัฐจักรวาลแสดงให้เห็นอยู่มากสอดคล้องกับทัศนคติของชนวน เพชรแก้ว และ ปรีชา พูนสุข(ม.ป.ป.:244 - 245) ในเรื่องค่านิยมทางการปกครองที่สะท้อนผ่านวรรณกรรมปักษ์ใต้ว่า “วรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราชได้ยกย่องพระมหากษัตริย์ในฐานะสมมติเทพ หรือเจ้าซึ่งอยู่เหนือชีวิตและความทุกข์ยากของคนทั้งปวง คำสั่งของพระมหากษัตริย์หรือผู้นำถือเป็นกฎหมายใครฝ่าฝืนจะได้รับโทษหนัก” เช่น ใน

ท้องเรื่องสุบินสำนวนเก่า ตอนพระเจ้าแผ่นดินสั่งเสนาให้ไปเลือกพรานป่า โดยเสนาอำมาตย์ต้องปฏิบัติ ตามอย่างเคร่งครัด และในเรื่องพระรส หรือพระรถเสน ตอนพระรถสิทธิ์สั่งให้ควักตานางสิบสอง แม้เป็น คำสั่งที่ผิดพลาดก็ไม่มีผู้ใดกล้าขัดขึ้น เป็นต้น

คติชนที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง

ความเชื่อในเรื่องกรรม อุเบกขา และอำนาจวาสนา

เรื่องวันการนี้มีผู้วิเคราะห์ไว้ว่า มีแนวคิดที่แสดงอารมณ์ขันอย่างไม่เลือกชั้นวรรณะ ชี้ให้เห็น หลักธรรมตามพุทธศาสนา ในแง่ของการทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว หรือหลักบุญกรรมและอำนาจของสิ่งศักดิ์ สิทธิ์ที่คอยช่วยเหลือมนุษย์ (ชวน เพชรแก้ว และปรีชา นุ่นสุข, ม.ป.ป. : 98) และ คนที่มีบุญวาสนาย่อม ประสบโชคเสมอ (ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, 2522 :201) และดูเหมือนจะสะท้อนความคิดเรื่องการปล่อยวาง ตามคติในพุทธศาสนาให้เห็นอยู่ด้วย การประสบความสำเร็จของท้าวปัญญา แต่กลับมีพฤติกรรมเหมือนไม่ ทุกข์ไม่ร้อนจึง “ซื่อห่อหมกมานั่งกิน” นั่นก็เชื่อว่าพระองค์จะไม่ไยดีกับทุกขนั้นก็หาไม่ แต่พระองค์ ตระหนักในกฎแห่งธรรมชาติจึงปล่อยวางอย่างอุเบกขา สะท้อนคติความเชื่อตามกฎไตรลักษณ์ตาม แนวทางแห่งพุทธศาสนาอย่างแยบคาย (ชัยวุฒิ พิชะกุล, สัมภาษณ์เมื่อ 9 เมษายน 2556)

เรื่องวันการคำกาศได้สะท้อนให้เห็นอารมณ์ขันที่แยบคายของชาวใต้ในการทำงานล้อเลียนชน ชั้นสูง และอาจมีนัยแห่งการระบายความรู้สึกต่อต้านต่ออำนาจของผู้ปกครอง จึงทำให้ตัวละครซึ่งเป็นชน ชั้นสูงมีวิถีชีวิตการกินอยู่และประเพณีปฏิบัติเช่นชาวบ้านธรรมดา ทั้งแฝงนัยแห่งความเชื่อในพุทธศาสนา เรื่องบุญหนุนนำตามกรรม วันการที่ดูเสมือนซื่อเชื่อจึงได้ดิบได้ดีอย่างเหลือเชื่อ อย่างไรก็ตามวัฒนธรรม การสร้างเรื่องขบขันและล้อเลียนชนชั้นสูงนี้ก็ปรากฏให้เห็นในคติชาวบ้านหรือวรรณกรรมท้องถิ่น โดยทั่วไปทั่วทุกภูมิภาค และ“ไม่ว่าชาติใดภาษาใด อารมณ์ขันมักจะแสดงออกในรูปของศิลปะพื้นบ้าน เป็นส่วนใหญ่” (เจตนา นาควัชระ, 2542, น. 68) แม้ว่าวรรณกรรมเรื่องนี้จะสำแดงความเป็นนิทานหาคติ อย่างชัดเจน แต่ก็ไม่ได้แฝงคุณค่าสำคัญทั้งในด้านแนวคิด และขนบการประพันธ์อันมีเอกลักษณ์

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่าคตินิยมและคติชนที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง “วันการคำ กาศ” ได้ทำหน้าที่อธิบายสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวภาคใต้ในยุคสมัยของผู้ประพันธ์ รวมทั้งได้ อธิบายการดำรงอยู่ของวรรณกรรมท้องถิ่นที่มีส่วนสัมพันธ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นอื่นอย่างเด่นชัด

เอกสารอ้างอิง

เจตนา นาควัชระ. 2542. *ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ศยาม ชวน เพชรแก้ว และ ปรีชา นุ่นสุข. ม.ป.ป.. *วรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราช*. นครศรีธรรมราช :

วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช.

ชวน เพชรแก้ว. 2548. “วันคาราคาภย์” ใน *วรรณกรรมทักษิณ วรรณกรรมคัดสรร เล่มที่ 6*.
สุราษฎร์ธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. หน้า 225 – 282.

ชัยวุฒิ พิชะกุล. 2547. “อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมกลุ่มประวัติศาสตร์พงศาวดารและตำนาน” ใน
วรรณกรรมทักษิณ วรรณกรรมปริทัศน์. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
หน้า 363 – 374.

ชัยวุฒิ พิชะกุล. ผู้ให้สัมภาษณ์. วัลรัตน์ พรหมวิเศษ ผู้สัมภาษณ์. เมื่อ 9 เมษายน 2556 ณ สถาบัน
ทักษิณคดีศึกษา สงขลา.

ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. 2522. *วรรณกรรมปักษ์ใต้*. กรุงเทพฯ ฯ :สำนักพิมพ์เรื่องศิลป์.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2538. “คติที่เกี่ยวกับรัฐของประชาชนไทยในวรรณกรรมปักษ์ใต้”. ใน *ชาติไทย,
เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์*. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มติชน. หน้า 6 – 44

ประคอง นิมมานเหมินท์. 2554. *ไขแก้วคำแพง พินิจวรรณกรรมไทย – ไทย*. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สาคร บุญเลิศ. 2547. “อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมกลุ่มนิทานประโลมโลกและหัสคดี” ใน
วรรณกรรมทักษิณ วรรณกรรมปริทัศน์. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
หน้า 473 – 479.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. *วรรณกรรมสองฝั่งโขง และลุ่มน้ำเจ้าพระยา แพร่ลงคาบสมุทรภาคใต้*. สืบค้นจาก
<http://www.sujitwongthes.com/2013/05/weekly03052556/> เมื่อ 20 ธันวาคม 2559.

สุธิวังค์ พงศ์ไพบุลย์. 2547. “วรรณกรรมทักษิณกับการจรโลงอาณาจักรศรีธรรมราชนคร” ใน
วรรณกรรมทักษิณ วรรณกรรมปริทัศน์. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
หน้า 665 – 672.

สุธิวังค์ พงศ์ไพบุลย์. 2547. “วรรณกรรมทักษิณกับระบบอำนาจ” ใน *วรรณกรรมทักษิณวรรณกรรม
ปริทัศน์*. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. หน้า 693 – 703.